

Számadás iskoláinkról a Zoboralján

Tóth Attila

Magyarországon és Szlovákiában is tanúi vagyunk annak, hogy nyugati mintára alakítgatjuk már az iskolákat is. Magyarországon is zajlanak az erőfeszítések, a pedagógusok szakmai érdekképviselettel és a civil szférával próbálnak egyeztetni. A pedagógusok sztrájkja minálunk meg már történelmi rekordot dönt, hiszen ennyien és ilyen sokáig még nem sztrájkoltak sohasem. Elemzésemben a számok tükrében megpróbáltam felvázolni egy kicsit a múltat, a „fénykort”, és a jelenlegi helyzetet. Érdekes módon mintha újból forrna a világ, és egyre gyakrabban elégedetlenkedik a magyarországi és a szlovákiai pedagógus közösség, és azon belül a kisebbségi pedagógus fórum. Az EU tagságunktól pedig azt vártuk, hogy egyre jobb és egyre könnyebb, igazságosabb életet biztosíthatunk majd magunknak és az utánunk jövőknek. Bizonyára hibás lépésként fogja majd értelmezni az utánunk bandukoló generáció az ún. fejpénzt. Az elemzésekből kiderül az, hogy a minőségi

szakoktatás sínylette ezt meg a legjobban.

Valamikor a tanító tekintélynek örvendhetett, és csaknem minden településen voltak kisiskolák. A központosítás gondolata 70 évvel ezelőtt kezdett elterjedni, a rendszerváltástól pedig azt vártuk, hogy ez a folyamat picit lelassul majd, illetve demokratikusan, szabad döntésekkel szavazhatunk, és nem jön vissza sohasem az a korszak, amikor rólunk döntöttek, de nélkülünk.

1990-ben Magyarországon az első szabadon választott kormány frissen kinevezett minisztere, Andrásfalvy Bertalan a Művelődési és Közoktatási Minisztérium élén igen karakteres és határozott elképzelésekkel vágott neki az alapfokú oktatás átszervezésének. Nagy hangsúlyt fektetett egy teljes, készségeket felölelő tantervnek, mely a nemzeti értékek és hagyományok magas fokú ápolását is magába foglalta. A kisiskolák visszaállításának megszállottja volt. 1993-ban a sok meg nem értés és visszahúzás miatt be-

nyújtotta lemondását. A liberalizmus nyomozó szelleme és a piaci szemlélet nyomta rá bélyegét a teljes oktatási rendszerre, és a folyamatos leromlás már 1998-ra nyilvánvaló volt, amint nemcsak a pedagógusok, hanem a szülők is érzékeltek. Majd jött a bolgnai rendszer bevezetése, 2002 után pedig olyan nyolc év következett, amikor a hagyományos tudás és alapkészségek elsajátítása helyett újszerű, magyar becsületnek nem megfelelő elképzeléseket építettek be az oktatási rendszerbe. Kezdeményezték az alsó tagozatos diákok osztályzásának eltörlését, az évismétlés lehetőségének megszüntetését, megjelent az a terv, miszerint a tantervekben egyszerűen megszüntették volna a testnevelés, illetve az ének-zene oktatást. Majd a természettudományi tantárgyak arányának visszaszorítása következett. Magyarországon is az a panasz, hogy a szakmai gondokon kívül a kistelepek kényszerülnek az intézményeket bezárni vagy összevonni, de ma már tudjuk, hogy az összevonások

nem hoztak jó eredményt. Az oktatás színvonala romlik, ahol több önkormányzat társul, a végén már egyikük sem érzi az iskolát magáénak. Pedig ha valami a miénk, az éppen az iskolánk, ahol megtanítanak olvasni, ahol felnövünk, ahol a tanítók jó eséllyel nevelik majd gyerekeinket is. Egyszóval az egyik legfontosabb színtere életünknek. Magyarországon a kisiskolák megszüntetését falurombolásnak és a szerves kisközösségek szétverésének nevezik. Kilenc évvel ezelőtt megalakult éppen az említett okoknál fogva a százak tanácsa, és éppen kilenc esztendeje „Élőlánc a kisiskolákért” címmel rendeztek nyílt napot, ahol ismertették célkitűzéseiket, vagyis a kisiskolák fenntartását – ahol már megszüntették, azok haladéktalan visszaállítását –, mert ez az ország fennmaradásának alapvető feltétele. Európa szinte minden államában évtizedek óta a kormányok egyik legfőbb programja a vidék, a falu.

Szlovákiai magyar viszonylatban vajon mi mondható el a kisiskolákról? Az SZMPSZ negyedszázados tevékenységéről olvastam a beszámolót. „A megváltozott politikai klíma rendre ösztönözte a vitákat, útkereséseket, a közösségek visszanyúltak hagyományaikhoz. 1990-ben sorra nyíltak a kisiskolák (hogymára elnéptelenedjenek?). Az 1994-1998 közötti időszakban a hatalom a csírájában jelentkező demokratikus vívmányok kerékkötője, a kisebbség fejlődésének rosszindulatú blokkolója volt. Megjelent az ún. „alternatív iskola” koncepciója, és elérkezett az egynyelvű bizonyítványok időszaka. Kicsit az 1998 és 2006 között a jobboldali kormány politikája révén a nyugodt légkör kedvezett az alkotásnak.“ 2008-tól az új közoktatási törvénnyel lehetőség nyílt az iskolák önálló arculatának, programjainak megteremtésére, létrejött a Selye János Egyetem, a nyitrai felsőoktatási lehetőségek bővülésével új perspektívák nyíltak meg a magyar iskolát végzett fiatalok számára. Az SZMPSZ bizonyosan sokat tett és tesz azért, hogy a magyar iskola vonzó legyen, és hatékony, eredményes minőségi nevelést biztosítson.

De szerintem még most is ténylegesen folytatni kellene a párbeszédet a társadalmat alakítókkal, a nemzeti közösségekkel, a fenntartható, élhető élet és jövő érdekében. Illetve még most sincs veszve minden, a Zoboralján sem.

Visszakanyarodván Magyarországra: Kálmán Attila 1991-től volt a Művelődési és Közoktatási Minisztérium politikai államtitkára. Így vallott: „A legjelentősebb sikernek a hatvanas években fölszámolt több mint ezer kisiskola közel egyharmadának visszaállítását tartom (csaknem mindet azóta ismét megszüntették), valamint az 540 tornaterem építését, a mintegy ötezer orosznyelv-tanár átképzését angol-, német-, franciatanár, az elsős főiskolások-egyetemisták számának megkétszerezését, a hazai kisebbségek és a határon túli magyarok oktatásának intenzívebb segítését, a közoktatási, a szakképzési és a felsőoktatási törvény kidolgozását, elfogadását, továbbá az egyházi, az alapítványi, valamint a művészeti iskolák hálózata kiépítésének megkezdését.”

A sakkjáték a bársonyos forradalom óta folyamatosan tart. Különös módon éppen ez a játék jut az eszembe, mivel a harcban az bizonyulna talán a legjobbnak, ha meglépnénk a sáncot, ami a sakkban a bástya és király helycseréjével történik. A (zoboraljai) végeken mindenképpen meg kell erősíteni a pozíciónkat, még akkor is, ha a vezéreink megoszlanak, illetve kidobódnak a játékból. Mert néhány éve még együtt voltak a vezéreink is, az akkori elemzésekből is idézek egy párat: „Öt-hat gyerekkel pedig még a legnagyobb jóakarattal is nehezen fognak osztályokat vagy egész iskolákat fenntartani – elvégre bármilyen csúnyán hangzik is, a kínálatot ezen a területen is a kereslet határozza meg. Vagyis az a tény, hogy idén, jövőre és az azt követő években hány gyereket íratnak a magyar iskolába. A csallóközi tömbmagyarság számára az egyre kevesebb magyar elsős talán osztályok összevonását vagy legrosszabb esetben azt jelentheti, hogy néhány község iskola nélkül marad, de a peremvidéken már egyetlen kisiskola megszűnése az egész hálózat összeomlását okozza. Ha nem történik csoda, a Zoboraljára könnyen ez a sors várhat. A mintegy tizenháromezer magyart számláló régióban a hatvanas években még huszonegy magyar iskola működött; mára hét maradt belőlük, és a diákok létszáma ezekben sem éri el mindenhol a minisztérium által ajánlott osztályonkénti tizenkét fős minimumot.“ A jövő nagy kérdése, lesznek-e a Zoboralján tíz-tizenöt év múlva is annyian a megszállottak, hogy nekik köszönhetően és értük,

minden statisztikai törvényszerűség, asszimilációs divat és demográfiai folyamat ellenére, mégis marad a régióban magyar iskola?”

És mi jelenleg ott tartunk, hogy ennek a közösségnek a maradék iskoláit is központosítjuk. Nevezhetjük-e ezt EU-vívmánynak? Minden bizonynyal. Hiszen az is EU-vívmány, hogy nyugati minta alapján a reprodukciós hányados 1,4 lett. Tehát 200 szülőnek 140 gyermeke lesz, akkor 30, 60 illetve 90 év múltán negyedére csökken a népesség. De még vagyunk! És ezért meg kellene tartani, ameddig csak lehet, a kisiskoláinkat. Akár közösségi, akár alapítványi, akár egyházi segítséggel, ha már másként nem megy (ugyanakkor megkérdőjelezném azt is, hogyan maradhat fenn állami támogatással a Pilisben a szlovák kisiskola?)

És ha már a számoknál tartunk, érdekes módon a számok más jellegű, értékes információt nyújtanak. Mégpedig olyan szempontból, hogy éppen a háborúk és forradalmak (beleértve az ún. bársonyos forradalmat is) után nőtt meg a népszaporulat. A gimesi iskola számadásai erre nagyon jó példaként szolgálnak: 1842-ben a diákok száma 63, 1860-ban 112, 1865-ben 107 egy tanerővel, 1912-ben 3 tanterem és egy igazgatói lakás, 1933-ban 2 osztály szlovák, 3 osztály magyar volt, 1945-ben szünetelt a tanítás cipőhiány és kanyarójárvány miatt, majd 2 évig szünetelt a magyar nyelvű oktatás. Ezután a Forgáchok kastélyában indult a környező településekből is összevonva a tanítás (Lédec, Gimeskosztolány, Néver, Kolon, Zsére és Pusztahatár). 1950-ben az alsó tagozatba a diákok 109-en szlovák és 59 magyar iskolába voltak beíratva, a felső tagozaton ez az arány 169/87. 1959-ben 22 osztályban a tanítók száma az alsó tagozaton 4-4, a felső tagozaton 8-8. 1960-ban az új iskolaépületben megindult a magyar nyelvű óvoda is, 1961/62 tanévben az arány 326/351 diák 12 szlovák és 11 magyar osztállyal. 1967 óta van napközi otthon, 1969-ben van 32 osztály (19/13). A hetvenes években volt tehát az iskolának diáklétszámából a fénykora! Mára már csak Kolonban működik a magyar óvoda a nyelvszigetünkön, sok-sok áldozatos munka gyümölcseként megővődött.

Ezek a számok is tükrözik azt, hogy a háborúk és forradalmak után békés világot vártunk, és valahogy nagyobb a biztonság, ami nagyobb gyermekvállalási kedvet idézett elő. Hadd em-

lítsem meg, hogy még az önálló szlovák állam alatt is volt magyar iskola nemcsak Gímesen, hanem Kolonban, Alsóbodokon, Pogrányban, Zsérén és Menyhén.

2002-ben íródott, hogy 14 éve is Gímes bizonytalanságban volt, az iskolák különválasztása akkor nem sikerült. Egy akkori nyilatkozat: „Megszoktuk, hogy évek óta bizonytalan a helyzetünk, de ha ez a tendencia folytatódik, és mint idén is, egyáltalán nem lesz elsősünk, akkor hamarosan a „hegy mögötti” falvak, Béd, Menyhe és Szalakúsz sorsára jutunk, ahol már csak az öregek beszélnek magyarul.” Pedig még vonaton is jártak sokan egy ideig a gímesi iskolába. A baj csak akkor kezdődött, amikor már kényelemből kifolyólag nem utaztatták a gyerekeket Menyhéről Gímesre, itt történt meg a törés.

2016-os esztendő-t írunk, és elemezhetnénk, beteljesedtek-e teljes mértékben az aggályok. Megvan még a gímesi iskola, az iskolabuszt a diákok megszokták, körüljárja az európai jelzésű iskolabusz Zsérét, Kolont, Kosztolányt, Lédecet. A nagycsaládos felméréseink alapján a jelen helyzetet az mentette meg, hogy a bársonyos forradalom után békét, szebb jövőt várva a családjaik szép számban három és több gyermeket vállaltak (falvanként 20-25 nagycsalád!). 2001-ben a nagycsaládos szervezetünk meghívására jött el Andrásfalvy Bertalan Kolonba, felsorolta a kisiskolák előnyeit, közösségmegtartó erejét. Nagyon jó biztatás volt! Az iskoláink jó eredményeket érnek el a hatvanas évektől napjainkig, ezt mutatják a felmérések, a versenyeken való helyezések, és nem utolsósorban a néphagyomány átadása, melynek a központosítás maradandó károsodást okozhat. A számszerűleg sok és fantasztikus eredményeket „A mi iskolánk” 2011-es (Élő Zoboralja) kiadványból is megtudhatjuk. A 2016. január 9-én tartott zoboraljai össz-szülői tanácskozás eredménye: csak „kompromisszumos megoldással menthető meg a zoboraljai magyar iskolahálózat”. Ez annyit jelent, hogy belenyugodtunk abba, már csak egynéhány magyar iskola lesz ezen a nyelvszigeten? Tehát a megoldás csakis a központosított iskolák összevonása, központosítása lenne? Emlékeztetőül idézem a 2004-es kérdést (Vrabec Mária, február 20., Vasárnap): „Ha összefogás helyett továbbra is valamennyien

egymásra várnak, és egymásra mutogatnak, a maradék hét zoboraljai iskolára ugyanaz a sors vár, mint a többi tizennégyre. Emlékeztetőül és figyelmeztetésül álljon itt a végén egy felsorolás: Nemespannon 1961-ben szűnt meg a magyar iskola, Bábindalon 1966-ban, Szalakúszon és Egerszegen 1968-ban, Gesztén 1972-ben, Felsőháján és Berencsen 1974-ben, Nyitragerencsérben, Alsócsitárban, Csiffárban és Nagyhinden 1976-ban, Kálazon 1984-ben, Felsőkirályiban 1985-ben, Lédecen pedig 1999-ben. Vajon melyik lesz a következő?”

Végezetül csak annyit szeretnék még a számok világából megmutatni, hogy Németországnak az NDK-val együtt mért népessége 1970 óta 78-82 millió között stagnál. Az elmúlt hetven évben 12 millió bevándorlót fogadott be. E 12 millió nélkül az állam már rég összeomlott volna. És a korfa folyamatosan romlik, egyre kevesebb aktív keresőnek kell eltartania az államot, benne az egyre több nyugdíjossal. A jelenlegi migrációs befogadókészség is ezen alapszik (alapult, mert már nem fogadnak be újabb érkezőket). Félő lehet ebben, hogy olyan emberek fognak bevándorolni, akik a demográfiai túltermelés kultúráját hozzák magukkal. Pl. 2,5-ös reprodukciós hányadossal a harmincéves emberöltőt, utána pedig az is kiszámítható, hogy mi fog következni.

Magyarország bezárta kapuit a migránsok elöl, de megalapozottan új családoknak kedvező szociális politikát folytat. A CSOK (Családok Otthontelmentési Kedvezménye) hatására állítólag érezhetően megnőtt a gyermekvállalási kedv, és majdnem fél százalékkal nőtt egypár év alatt a reprodukciós hányados. Gondolom, előbb vagy utóbb a mi államháztartásunk is kénytelen lesz óvintézkedéseket bevezetni a következő években, mert ha nem, akkor kiszámíthatóan komoly következményekkel kell számolnia. De nem lenne-e könnyebb a kormányunknak is a mi dolgos kisebbségünket egy kicsit támogatni, mint az olcsó (román, ukrán) munkaerőt foglalkoztatni?

Végezetül egy tényszerű, valós megállapítás egy nemrég elhunyt erdélyi nagycsaládos szervezőtől: „Azé a föld, aki benépesíti” (a rendszerváltás előtt még ugyanez így hangzott: azé a föld, aki megműveli). Engedtessek meg egy új szlogent a végére tennem (bár csak ne lenne igazam): „azé az iskola s a föld, aki benépesíti”. Kedves fiatalok, zoboraljaitok, hacsak lehet, legyünk hűek hagyományainkhoz, hiszen a mi kis népünk volt az, aki a leghűbb volt a hazájához (a legkevesebb még most is az elvándorlás), és turbózzuk fel a reprodukciós hányadosunkat legalább 2,2-re! És ne felejtjük el, hogy a jó harcot a magyar iskoláinkért az őseink megharcolták!

